

Znaki podziału – dziedzictwo architektury modernistycznej na Górnym Śląsku dzisiaj

Podróż studyjna dla studentów z Polski i Niemiec

Podwójny Górny Śląsk

Górny Śląsk ma za sobą bogatą historię. Do tego, położonego na wschodnim krańcu cesarstwa niemieckiego, regionu zaczęły od drugiej połowy XIX docierać z zewnątrz idee zarówno niemieckiego, jak i polskiego nacjonalizmu. Przejęte początkowo przez niewielką część społeczeństwa, szybko się rozprzestrzeniły.

Zawarty po I wojnie światowej Traktat Wersalski spowodował zwrócenie światowej uwagi na ten przemysłowy region skoncentrowany wokół Katowic, Zabrze, Bytomia i Gliwic, jako że spór o jego narodową i krajową przynależność prowadzony był po obu stronach z pełnym zdecydowaniem i konsekwencją. Stan ten, przypominający wojnę domową trwał do roku 1921. Decyzja Ligi Narodów o podziale Górnego Śląska po przeprowadzonym plebiscycie spowodowała powstanie dwu administracyjnych jednostek, przedzielonych granicą państwową.

Po podziale

Podział Górnego Śląska w roku 1922 doprowadził po obu stronach nowej granicy do wzmożonej aktywności budowlanej. Powstały nowe budowle administracyjne i budynki mieszkalne, które służyły nie tylko bieżącym potrzebom regionu Górnego Śląska w jego nowych strukturach zmuszony był do przeorganizowania się i określenia się na nowo. Boom budowlany miał również na celu przesłanie określonych sygnałów politycznych, odzwierciedlających się w architekturze budynków.

Polskie Katowice i niemieckie »trójmiasto« Gleiwitz-Hindenburg-Beuthen/O.S. (Gliwice-Zabrze-Bytom) zmieniały się odpowiadając narodowym życzeniom związanym z reorganizacją regionu, stając się swego rodzaju eksperymentalnym laboratorium architektury modernistycznej. Owoce tego eksperymentu dominują w obraz wspomnianych miast do dzisiaj.

Katowice jest nie bez powodu nazywane przez historyków architektury »stolicą wschodniego modernizmu«. Miasto jest dumne z powodu zbudowania tam w okresie międzywojennym pierwszego drapacza chmur na terenie Polski, obiektu służącego obecnie jako budynek mieszkalny. Po niemieckiej stronie, w Zabrzu, powstawały zakrojone na szeroką skalę projekty i modele rozwoju miasta, które miały mu nadać, po przebudowie centrum, nowy urbanistyczny charakter.

Tematyczne akcenty podróży studyjnej

Na podstawie historii powstania, użytkowania i ewentualnego przefunkcjonowania poszczególnych budowli, przyjrzeć się chcemy podzielonemu w okresie międzywojennym Górnemu Śląskowi. Analizowane i porównywane ze sobą będą charakterystyczne elementy budowli zarówno po dawnej niemieckiej i po polskiej stronie. Centralnym elementem jest analiza poszczególnych obiektów architektury modernistycznej w Katowicach i Zabrzu. Uczestnicy poznają najpierw oba miasta i ich architektoniczne dziedzictwo na podstawie fotografii, tekstów i filmów, a następnie, już na miejscu będą je badać wspólnie z historykami i kulturoznawcami. Rozmowy z przedstawicielami życia kulturalnego i artystycznego na temat dzisiejszej funkcji poszczególnych obiektów i stosunku do historycznej substancji budowlanej dopełnią program projektu.

Efekty podróży studyjnej i ich opracowanie

Celem podróży jest stworzenie interaktywnej mapy architektonicznego dziedzictwa okresu międzywojennego w Katowicach i Zabrzu, przeznaczonej dla szerokiego dostępu w Internecie. Podstawą do jej opracowania będą referaty poszczególnych uczestników podróży. Powinni oni już w fazie podsumowania projektu dostarczyć krótkie teksty powstałe na bazie przygotowywanych referatów. Autorzy tekstów będą wymienieni z nazwiska.

- ◀ Drapacz chmur w Katowicach i budynek śląskiego Sejmu należą do najważniejszych międzywojennych budowli w mieście.
© Deutsches Kulturforum östliches Europa

Deutsches
KULTURFORUM
östliches Europa

Institut für
angewandte
Geschichte

Kulturreferent für Schlesien
**SCHLESISCHES MUSEUM
ZU GLOGOW**

Niemieckie Forum Kultury Europy Środkowej i Wschodniej jest finansowane przez Pełnomocnika Rządu Federalnego ds. Kultury i Mediów na mocy uchwały Niemieckiego Bundestagu.

Program

Organisatorzy:

Juliane Tomann, Institut für angewandte Geschichte
Maximilian Eiden, Schlesisches Museum zu Görlitz
Ariane Afsari, Deutsches Kulturforum östliches Europa

Katowice

10. do 13. Maja 2012

10.5.2012, czwartek

- 16:00 Przyjazd uczestników do Katowic
17:00–18:00 Spotkanie wstępne
19:00 **Dyskusja panelowa** na temat piłki nożnej i przynależności narodowej zawodników na międzywojennym Górnym Śląsku zatytułowana »Skandaliczny mecz w Katowicach«
Uczestnicy:
Thomas Urban, korespondent gazety *Süddeutsche Zeitung* w Warszawie, autor licznych publikacji, ostatnio: *Schwarze Adler, weiße Adler. Deutsche und polnische Fußballer im Räderwerk der Politik*
Marcin Wiatr, pracownik naukowy w Georg-Eckert-Institut Braunschweig oraz uniwersytetu w Braunschweig

11.5.2012, piątek

- 9.30–10.30 Zwiedzanie Muzeum Śląskiego
10.30–11.30 Przerwa na kawę, czas na przygotowanie rekonesansu Zabrze
11.30–12.30 Wykład: Historia Górnego Śląska I (Maximilian Eiden, referent ds. kultury Śląska w Muzeum Śląskim w Görlitz)
12.30–14.00 Przerwa obiadowa, czas na przygotowanie rekonesansu Zabrze
14.00–15.00 Wykład: Historia Górnego Śląska II (Dawid Smolorz, dziennikarz, publicysta)
15.00–18.30 Rekonesans Zabrze
19.00 Kolacja
20.00 Prezentacja: Katowice: »Miasto Ogrodów« (centralne biuro organizujące projekty kulturalne w Katowicach)

12.5.2012, sobota

- 9.00–12.00 Rekonesans Katowic
12.00–13.00 Przerwa obiadowa
13.00–14.30 Kontynuacja rekonesansu Katowic
15.00 Podsumowanie dnia i ewaluacja wycieczki po Zabrzu i Katowicach, praca nad tekstami interaktywnej mapy
18.00 Kolacja

13.5.2012, niedziela

- 9.30 Podsumowanie, ewaluacja, pytania
11.00 Odjazd

Uczestnictwo:

Podróż studyjna skierowana jest do polskich i niemieckich studentów którzy interesują się

- historią transnarodową
- historią stosunków polsko-niemieckich
- architekturą, planowaniem miast.

Liczba uczestników jest ograniczona do 20 osób.

Podróż studyjna będzie prowadzona po niemiecku, będzie w niej uczestniczył polsko-niemiecki tłumacz. Pożądana jest znajomość języka niemieckiego na poziomie podstawowej komunikacji.

Oplata za udział wynosi 75 PLN.

Zawarte usługi

- Transfer autobusem Berlin-Frankfurt (Oder)-Wrocław-Opole-Katowice i z powrotem. (Przejazdy z Warszawy lub Krakowa mogą być częściowo sfinansowane.)
- 3 noclegi ze śniadaniem w Katowicach, wyżywienie na miejscu
- Przejazdy na miejscu
- Materiały robocze

Przygotowanie

Uczestnicy otrzymają lekturę, w której zawarte są najważniejsze informacje na temat rozwoju miast i ich architektury. W małych grupach przygotowane będą informacje na temat wybranych budynków, które zostaną przedstawione podczas podróży studyjnej na miejscu.

Zgłoszenie

Warunkiem zgłoszenia i uczestnictwa jest ok. półstronicowy CV i krótki list motywacyjny, które należy przesłać do 30.03.2012 na adres: afsari@kulturforum.info

»Admiralspalast« w Zabrzu, budowany ► w latach 1924–1927, jest dziełem architektów Richarda Bielenberga i Josefa Mosera. Był wykorzystywany aż do lat dziewięćdziesiątych jako hotel.
© Jan Melich, Quelle: wikipedia

Institut für
angewandte
Geschichte

Kulturreferent für Schlesien
SCHLESISCHES MUSEUM
ZU GÖRLITZ

Niemieckie Forum Kultury Europy Środkowej i Wschodniej jest finansowane przez Pełnomocnika Rządu Federalnego ds. Kultury i Mediów na mocy uchwały Niemieckiego Bundestagu.